

Research Paper**Identifying Components of Women's Entrepreneurship Training Based on International Labor Organization Standards in Iran****Fatemeh Abdari¹, Fereydoon Azma^{2*}, Mahmoud Reza Cheraghali³, Mohammad Bagher Gorgi⁴**

1. PhD student of Entrepreneurship, Department of Entrepreneurship, Aliabad Katoul Branch, Islamic Azad University, Aliabad Katoul, Iran
2. Assistant Professor, Department of Psychology & Education Management, Islamic Azad University, Aliabad Katoul Branch, Aliabad Katoul, Iran
3. Assistant Professor, Department of Management, Islamic Azad University, Aliabad Katoul Branch, Aliabad Katoul, Iran
4. Assistant Professor, Department of Management, Islamic Azad University, Aliabad Katoul Branch, Aliabad Katoul, Iran

Received:2020/6/1
Accepted:2020/11/5
PP:35-52

Use your device to scan and read the

DOI:
10.30495/jedu.2021.25033.4987

Keywords:

Entrepreneurship education, individual characteristics, cultural and legal, international labor organization

Abstract

The purpose of this study was to identify the specific components and characteristics of women entrepreneurship education based on the ILO standards in Iran. The research method was applied in terms of purpose and qualitative-content analysis in terms of method. The statistical population of the study consisted of University professors, administrators and educational experts with sufficient and successful experience of the Ministry of Cooperatives, Labor and Social Welfare, 20 people from this statistical community were selected for the research sample. Sampling in this study was done by snowball method and continued until theoretical saturation. Therefore, interviews with experts ceased after 20 interviews. In the qualitative part, to determine validity, based on eight strategies of Creswell (2007) and to examine the reliability, the method of intra-subject agreement of two coders (Wall, 2007) was used. The data obtained from the interviews were analyzed using open and axial approach coding and for this purpose MAXQDA 2018 software was used. The results showed that women entrepreneurship education according to the standards of the International Labor Organization including the components of "Prerequisites for Women Entrepreneurship Education", "Patterns of Women Entrepreneurship Education", "Characteristics of Women Entrepreneurship Education", "Individual Characteristics of Women for Entrepreneurship Education", "Cultural Components" And "legal components".

Citation Abdari, Fatemeh. Azma, Fereydoon. Cheraghali, Mahmoud Reza. Gorgi, Mohammad Bagher. (2021). Identifying Components of Women's Entrepreneurship Training Based on International Labor Organization Standards in Iran .Journal of New Approaches in Educational Administration; 12(4):35-52

Corresponding author: Fereydoon Azma

Address: Assistant Professor, Department of Psychology & Education Management, Islamic Azad University, Aliabad Katoul Branch, Aliabad Katoul, Iran

Email: fereydoonazma@gmail.com

Extended Abstract

Introduction:

Women's participation and presence as well as the role they play within the economic structures is considered to be one of indicators of national economy renovation and social development. According to the data collected from 108 countries, percentage of women at senior management level of companies has increased over the past 20 years. Whereas, the economic participation of Iranian women is still far from 20% (Momayez, Ghasemi, & Ghasemi, 2013); therefore, we need to expand ground for women's participation in collaboration with the concerned departments in various social, economic, cultural and political domains in order to take advantage of all existing capacities towards national development. In emerging businesses, education is a key principle because potentially non-entrepreneurs are creatively trained through a systematic, informed and goal-oriented process. Experimental studies reveal that entrepreneurship can be taught or, at least through education, it can be further developed (Gorman, Hanlon & King, 1997).

Context:

The present research could be the first step towards designing women's entrepreneurial education based on the ILO standards. Such model can be a basis that sets the platform for women's entrepreneurship and their social participation.

Goal:

The goal of this study is to answer the question of what are the components of entrepreneurship education in Iran? And what is the structure of the relationship between the dimensions of women's entrepreneurship education model?

Method:

This is an applied research, performed on quality-content analysis basis. The statistical population of the research is university professors, managers and education experts of the Ministry of Cooperatives, Labour and Social Welfare, out of which 20 persons were

selected on snowball sampling basis. To do this, open questionnaire and in-depth interview were used as research tools. To study the *reliability* and *validity* in *qualitative* inquiry, eight Cresol strategies were applied and to replace the reliability, the intra-subject variability method of two Wall codes were used. Interview data were analyzed by open and axial approach coding using MAXQDA 2018 software.

Findings:

In open coding process, 398 concepts were identified for 42 open codes with an acceptable frequency based on the ILO standards for women's entrepreneurship education and through axial coding process, these 42 concepts were categorized under the following six categories: education prerequisites (146 concepts), education patterns (53 concepts), education characteristics (55 concepts), individual characteristics for education (86 concepts), cultural components (39 concepts), legal components (19 concepts). Finally, upon analysis of the findings, women's entrepreneurship education model was presented based on the ILO standards.

Results:

One of the effective dimensions identified in the women's entrepreneurship education is "education prerequisites", which need to be predicted by all organizations and institutions based on their mission on a purposeful basis. The other dimension is "education methods", which shows that considering the age and environmental conditions, a combination of such methods is more effective for women entrepreneurship education. Another dimension is the "characteristics of education", indicating that it is necessary to design each and every entrepreneurship education programs for women with specific goals. "Women's individual characteristics" show that the mere motivation and interest cannot guarantee success, but the person needs to complete

required education in order to have the least qualifications and traits from personality point of view. The “cultural factors” show that cultural observations of every region is of paramount importance for designing women’s entrepreneurship education, since there are special customs and beliefs in certain regions

that could create unpredictable challenges. “Legal factors” is another dimension that is effective on women’s entrepreneurship education, which emphasizes the need to draw up and formulate proper laws based on the culture and social requirements.

مقاله پژوهشی

شناسایی مؤلفه‌های آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار در ایران

فاطمه آبدری^۱، فریدون آزما^{۲*}، محمودرضا چراغعلی^۳، محمدباقر گرجی^۴

۱. دانشجوی دکتری کارآفرینی، گروه کارآفرینی، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران
۲. استادیار، گروه روانشناسی و مدیریت آموزشی، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران
۳. استادیار، گروه مدیریت، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران
۴. استادیار، گروه مدیریت، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران

چکیده

هدف از اجرای این پژوهش شناسایی مؤلفه‌ها و ویژگی‌های خاص آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار در ایران بود. روش پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ روش کیفی - تحلیل محتوا بود. جامعه آماری پژوهش، اساتید دانشگاهی، مدیران و کارشناسان خبره آموزشی با تجربیات کافی و موفق وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی بودند که تعداد ۲۰ نفر از این جامعه آماری برای نمونه تحقیق انتخاب شدند. نمونه‌گیری در این پژوهش با روش گلوله برفی انجام شد و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. از این‌رو، انجام مصاحبه با خبرگان پس از انجام ۲۰ مصاحبه متوقف گردید. گردآوری داده‌های کیفی از طریق مصاحبه‌های عمیق با سوالات باز انجام گرفت. در بخش کیفی برای تعیین روایی، براساس هشت راهبرد کرسول (۲۰۰۷) و برای بررسی پایایی، از روش توافق درون موضوعی دو کدگذار (وال، ۲۰۰۷) استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با استفاده از کدگذاری با رویکرد باز و محوری صورت گرفت و به این منظور از نرم افزار MAXQDA 2018 استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد: آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار شامل مؤلفه‌های "پیش‌نیازهای آموزش کارآفرینی زنان"، "الگوهای آموزش کارآفرینی زنان"، "ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان"، "ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی"، "مؤلفه‌های فرهنگی" و "مؤلفه‌های قانونی" است.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۳/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۸/۱۵

شماره صفحات: ۳۵-۵۲

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jedu.2021.25033.4987

واژه‌های کلیدی:

آموزش کارآفرینی، ویژگی‌های فردی، فرهنگی و قانونی، سازمان بین‌المللی کار

استاد: آبدری فاطمه، آزما فریدون، چراغعلی محمودرضا، گرجی محمدباقر (۱۴۰۰). شناسایی مؤلفه‌های آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار در ایران. دوماهنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۱۲ (۴): ۳۵-۵۲

* نویسنده مسئول: فریدون آزما

نشانی: استادیار، گروه روانشناسی و مدیریت آموزشی، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران

پست الکترونیکی: fereydoonazma@gmail.com

مقدمه

در حال حاضر ساختار اقتصادی جهان بسیار متفاوت از گذشته شده است. در گذشته آنچه در جایگاه یک بنگاه اقتصادی نقش تعیین کننده داشت، دارایی‌ها و اموال بود؛ اما امروزه نوآوری، ابداع، تولید محصولات جدید و دارایی‌های نرم افزاری است که جایگاه اقتصادی یک بنگاه را تعیین می‌کند. طبق گزارش مرکز آمار ایران در تابستان ۱۳۹۸ نرخ بیکاری زنان جوان حدود ۳۱/۶ درصد بوده که نسبت به فصل مشابه سال گذشته حدود ۱/۷ درصد کمتر شده (RahmanianKooshkaki, Chizari & Abbasi, 2015) که این نرخ با توجه به افزایش سطح تحصیلات زنان طی دهه‌های گذشته و لزوم مشارکت زنان در توسعه کشور نگران کننده می‌باشد.

یکی از شاخص‌های نوسازی اقتصاد ملی و توسعه اجتماعی، حضور و مشارکت زنان و نحوه ایفای نقش آنان در ساختارهای اقتصادی است. هر قدر میزان مشارکت زنان افزایش یابد، روند رشد و توسعه تسهیل می‌گردد. به طوری که، آمار مربوط به اثرات اقتصادی کارآفرینی زنان در جوامع مختلف مؤید این گفته است. به عنوان مثال فعالیت‌های کارآفرینانه زنان در ایالات متحده آمریکا بین سال‌های ۱۹۸۷ تا ۱۹۹۷، از نظر تعداد ۲ برابر، از نظر اشتغال‌زایی چهار برابر و از نظر فروش پنج برابر شده است (Alaei, 2014). بر اساس داده‌های به دست آمده از ۱۰۸ کشور جهان، طی ۲۰ سال اخیر تعداد زنان در رده‌های بالای مدیریت شرکت‌ها افزایش یافته است. قراملکی (Gharamaleki, 2019) در تحقیق خود چنین عنوان نمود که جامائیکا با ۵۹/۳ درصد بیشترین تعداد زنان مدیر و یمن با ۱/۲ درصد کمترین این تعداد را به خود اختصاص دادند. نروژ با ۱۳/۳ درصد و ترکیه نیز با ۱۱/۱ درصد در راس این کشورها بودند. ایالات متحده آمریکا در رده ۱۵، روسیه در رده ۲۵، انگلستان در رده ۴۱ و ترکیه در رده ۹۴ این لیست قرار داشتند.

زنان به عنوان نیمی از جمعیت، سهم کمی در اقتصاد ایران دارند. به طور میانگین باید مشارکت ۴۷ درصدی در اقتصاد داشته باشند. طبق گزارش بانک جهانی، در سال ۲۰۱۷ نرخ مشارکت اقتصادی زنان قطر در کشورهای سازمان همکاری توسعه اقتصادی (بالاترین عدد را ثبت کرده و ۵۸ درصد بوده است و بعد از آن، کویت، بحرین و امارات به ترتیب با نرخ مشارکت ۴۷، ۴۴ و ۴۱ بودند. این در حالی است که مشارکت اقتصادی زنان ایرانی هنوز به ۲۰ درصد نرسیده است (Momayez, Ghasemi, & Ghasemi, 2013).

ضرورت کارآفرینی زنان را باید با افزایش و گسترش فرصت‌های شغلی بر مبنای خلاقیت که بار فرهنگی - ارزشی آن قابل کنترل است، پاسخ مثبت داد و از آنجا که زنان دارای طبع لطیف و مادرانه‌ای هستند باید شغلی را انتخاب نمایند که برای آن آمادگی داشته باشند (Yasoori, Emami & Moradi, 2014). البته بررسی برخی از تحقیقات عدم حضور فعال زنان در ایجاد کسب و کارهای جدید را به دلیل دیدگاه‌های موجود در جامعه می‌دانند؛ به عنوان مثال دیدگاه فرهنگی که مانع از حضور زنان در این عرصه می‌شود. همچنین از دیدگاه اقتصادی، زنان به دلیل نداشتن سرمایه مالی لازم و عدم حمایت دولت و نهادهای مربوطه، از حضور در این عرصه نسبت به مردان عقب نگه داشته می‌شوند (Cho & Lee, 2018). بنابراین لازم است با تعامل دستگاه‌های ذی‌ربط در حوزه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زمینه‌های مشارکت زنان را گسترش داد تا بتوان برای حرکت به سمت توسعه کشور از همه ظرفیت‌های موجود بهره‌مند گردید.

در کسب و کارهای جدید آموزش اصلی مهم محسوب می‌شود. آموزش کارآفرینی فرایندی نظام‌مند، آگاهانه و هدف‌گراست و طی آن افراد غیرکارآفرین که دارای توان بالقوه هستند به صورتی خلاق تربیت می‌شوند. در واقع این نوع آموزش، فعالیتی است که از آن برای انتقال دانش و اطلاعات مورد نیاز جهت کارآفرینی استفاده می‌شود (Neumeyer & Corbett, 2017). آموزش کارآفرینی ارائه مجموعه‌ای از مواد آموزشی تدوین شده شامل دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های کارآفرینانه به افراد است تا با وجود ریسک، فرصت‌هایی را که دیگران نادیده گرفته اند، شناسایی کنند و با بینش و اعتماد به نفس در جاهایی که دیگران تعلل کرده‌اند، فوراً دست به کار شوند و کسب و کار خود را راه اندازی کنند. بررسی‌های انجام شده بر روی مطالعات تجربی نشان می‌دهد، مقوله‌ی کارآفرینی را می‌توان آموزش داد یا حداقل به وسیله آموزش، آن را توسعه و بسط بیشتری داد (Gorman, Hanlon & King, 1997). با وجود این که خطرپذیری‌های کارآفرینانه کلید اصلی نوآوری، تولید و رقابت اثر بخش است، کم کم مقبولیت عام یافته است؛ به طور کلی، در آموزش کارآفرینی اهداف متعددی مورد نظر است که برخی از این اهداف عبارتند از: کسب دانش مربوط به کارآفرینی، کسب مهارت در استفاده از فنون تحلیل فرصت‌های اقتصادی و ترکیب برنامه‌های عملیاتی، شناسایی و تحریک استعدادها و مهارت‌های کارآفرینانه، القای مخاطره‌پذیری با استفاده از فنون تحلیلی، ایجاد همدلی و حمایت برای جنبه‌های منحصر به فرد کارآفرینی و تجدید نگرش‌ها در جهت پذیرش تغییر. انجام این تحقیق می‌تواند اولین اقدام درخصوص طراحی مدل آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار باشد. این مدل می‌تواند به عنوان یک مدل مبنای زمینه ساز کارآفرینی زنان و مشارکت آنان در جامعه باشد.

پیشینه پژوهشی

در ارتباط با موضوع پژوهش، تحقیقات مختلفی انجام شده است:

نجفی هزارجریبی (Najafi Hezar Jaribi, 2020) در پژوهشی به بررسی شایستگی‌های آموزش کارآفرینان، به‌منظور ایجاد یک چارچوب مفهومی و توسعه‌ی مبانی نظری آن پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که نشانگرهای شایستگی‌های کارآفرینان آموزشی در قالب ابعاد و مؤلفه‌هایی ۱- شایستگی‌های اجرایی (مهارت‌های مدیریتی، مهارت‌های اقتصادی و مهارت دیجیتال) ۲- شایستگی کارآفرینی ۳- شایستگی‌های علمی (دانش حرفه‌ای، دانش عمومی، دانش درباره آموزش و پرورش، دانش درباره بازار کار) ۴- شایستگی حرفه‌ای (مهارت رشد و توسعه حرفه‌ای، مهارت ارتباطی، اخلاق حرفه‌ای ۵- شایستگی‌های فردی (ویژگی‌های شخصیتی، شایستگی نگرشی، شایستگی فکری) تبیین و دسته‌بندی شدند.

نیلم و شیخا (Neelam & Shikha, 2017) در مطالعه‌ای به بررسی تاثیر آموزش کارآفرینی در توسعه کارآفرینی زنان پرداخته است. نتایج حاصل تایید می‌نماید که اثربخشی آموزش کارآفرینی در چالش‌های روبه‌رو در خلق کسب و کار جدید کمک می‌کند. ماسینده، ناسیوما و ناگولا (Masinde, Nassiuma & Nangulu, 2017) به بررسی «اثرات گروه‌های جنسیتی بر کارآفرینی کشورهای در حال توسعه (کنیا)» پرداختند. نتایج نشان داد که این تأثیرات جنسیتی بین زنان بزرگسال بر شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی، ماهیت شرکت و کارآفرینی از نظر آماری معنی‌دار است.

اشنایدر (Schneider, 2017) در مقاله‌ای به «نحوه ارتقاء موفقیت کارآفرینی زنان از طریق آموزش و تمرین» می‌پردازد و چنین بیان می‌کند که برای حمایت از زنان کارآفرین، نیاز به افزایش عملکرد و پتانسیل رشد آن‌ها از طریق آموزش کارآفرینی وجود دارد. تمرکز این مطالعه بر روی زنان کارآفرین آلمان و ایرلند بود. ابعاد اصلی آموزش کارآفرینی شامل جهت‌گیری، استقلال و تعامل بین ریسک و مسئولیت بود. گالی (Gali, 2016) در مطالعه‌ای به وضعیت کارآفرینی زنان در هند پرداخت. نتایج نشان داد که چالش‌های پیش روی زنان کارآفرین شامل: درگیری بین کار و تعهدات داخلی، شکاف‌های جنسیتی در آموزش و پرورش، عدم تأمین مالی، محدودیت‌های قانونی در حقوق خانواده، مسئولیت‌های سنگین خانوار، عدم اعتماد به نفس و عدم وجود الگوی ایمان، عدم وجود نهادهای حقوقی دولتی یا خصوصی می‌باشد.

حجازی، گزندسون، عبدال، هنرنگی و زین‌آبادی (Hejazi, grandson, Abdul, Behrangi, Zeinabadi, 2015) تحقیقی به‌منظور شناسایی عوامل تأثیرگذار بر برنامه‌های توسعه آموزش کارآفرینی در نظام آموزش عالی ایران انجام دادند. نتایج حاکی از آن بود که سیاست‌ها و حوزه قلمرو آموزش بر برنامه‌های توسعه آموزش کارآفرینی تأثیر دارد و شاخص‌های برانزندی اولیه در تأیید الگوی سیاست‌گذاری و مؤلفه‌های آموزشی اثرگذار بر برنامه‌های توسعه آموزش کارآفرینی دانشگاهی تناسب داشتن الگو را تأیید می‌کند.

عمر، نذری و آنیزا (Omar, Nazri & Aniza, 2015) پژوهشی با عنوان «آموزش کارآفرینی بانوان کم درآمد در بخش خدمات در مالزی: درک مشکلات و چالش‌ها» را انجام دادند. نتایج نشان داد که بیشتر زنان کم درآمد که در شرکت‌های کوچک مالزی کار می‌کنند، به دلیل اعتماد به نفس و مهارت‌های شغلی پایین، از پایداری اقتصادی اندکی برخوردارند. برنامه‌های آموزشی برای قشر کم درآمد، محدودیت‌هایی مانند محتوای آموزشی بسیار معمولی، هزینه‌های بسیار بالا و ... را به‌همراه دارد و زنانی که به نوعی آموزش کارآفرینی را پشت سر گذاشته‌اند، با موانع کمتری روبه‌رو شده و رشد شغلی بالاتری داشته‌اند.

باردواج (Bhardwaj, 2014) در پژوهشی به دنبال یافتن رابطه بین آموزش و عملکرد زنان کارآفرین در بازارهای نوظهور بود. مطالعه وی نشان داد که آموزش کارآفرینانه زنان را به سمت انتخاب کارآفرینی به عنوان یک روش شغلی ترغیب می‌کند؛ اما وقت لازم برای ارتقاء مهارت‌های خود را نداشته و همچنین برای پیشرفت مهارت‌هایشان نیاز به آموزش دارند. کارآفرینی زنان می‌تواند ابزاری برای رشد فرهنگی افراد زیر خط فقر باشد.

پونام و میناکشی (Poonam & Meenakshi, 2013) در مطالعه‌ای به نیاز امروز به آموزش کارآفرینی زنان پرداختند. آن‌ها معتقدند که برای توسعه مؤثر زنان کارآفرین باید آموزش‌های حرفه‌ای به جامعه زنان گسترش یابد تا بتوانند فرآیند تولید و مدیریت تولید را بهتر درک کنند. شرکت‌های دارایی دولتی و مؤسسات تأمین مالی باید طبق اساسنامه اجازه دهند امور مالی صرفاً مربوط به تجارت را به زنان کارآفرین توسعه پیدا کند. مؤسسات مالی باید برای سرمایه‌گذاری و تهیه سیستم اعتباری خرد و سازمانی به زنان کارآفرین در سطح محلی کمک‌های بیشتری برای سرمایه در گردش ارائه دهند.

در این پژوهش محقق درصدد پاسخگویی به این سوالات بود که مؤلفه‌های آموزش کارآفرینی در ایران کدامند؟ و ساختار روابط بین ابعاد مدل آموزش کارآفرینی زنان چگونه است؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ روش کیفی-تحلیل محتواست. جامعه آماری مورد مطالعه، اساتید دانشگاهی، مدیران و کارشناسان خبره آموزشی با تجربیات کافی و موفق وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی بودند که تعداد ۲۰ نفر از این جامعه آماری برای نمونه تحقیق انتخاب شدند. نمونه‌گیری در این پژوهش با روش گلوله برفی انجام شد و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. این نمونه‌گیری تا جایی انجام شد که مولفه‌ها و شاخص‌های جدیدی ارائه نشد و از نمونه ۱۷ ام به بعد داده‌های جدیدی بدست نیامد که برای اطمینان بیشتر تا نفر ۲۰م نمونه‌گیری ادامه یافت. گردآوری اطلاعات از طریق پرسشنامه باز و مصاحبه‌های عمیق در دو بخش انجام شد. بخش اول شامل مجموعه‌ای از سوالات جمعیت شناختی در زمینه سن، جنسیت، سوابق تحصیلی و شغلی پاسخگویان بود و بخش دوم نیز شامل سوالات مصاحبه بود. مصاحبه‌ها تا جایی ادامه پیدا کرد که کدهای حاصل از تحلیل محتوای کیفی داده‌ها به اشباع نظری رسید و با انتخاب اعضای جدید، داده‌های تکراری به دست آمد. حاصل این مرحله از پژوهش، استخراج ۶ مقوله و ریز مؤلفه‌های آن‌ها بود. برای تعیین روایی بخش کیفی، براساس هشت راهبرد کرسول (Cresol, 2007) عمل شد. در این شیوه رعایت دست کم دو راهبرد در هر پژوهش کیفی می‌تواند برای پژوهش اعتباری قابل قبول ایجاد کند. هشت راهبرد شامل درگیری طولانی مدت پژوهشگر با فضای پژوهشی و مشاهدات مداوم در محیط پژوهش، تطابق توأمان، کنترل بیرونی پژوهش از طریق داوری یا گزارش شخص ثالث، تحلیل موردی منفی، دریافت نظر شرکت کنندگان، توضیح مفصل و غنی برای خوانندگان و داوران بیرونی بود. برای بررسی پایایی داده‌ها، از روش توافق درون موضوعی دو کدگذار وال (Wall, 2007) استفاده شد. در این روش، دو نفر به کدگذاری موضوعات ارائه شده در پژوهش پرداختند و بر اساس میزان توافق کدهای ارائه شده، در مورد پایایی تصمیم‌گیری شد. تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با استفاده از کدگذاری با رویکرد باز و محوری صورت گرفت؛ که به این منظور از نرم افزار MAXQDA 2018 استفاده شد. در کدگذاری باز، واحدهای معنادار با یک نام مفهومی برچسب زده شد و سپس با استفاده از نام‌هایی انتزاعی‌تر، مفاهیم به مقوله‌هایی دسته‌بندی شدند. در مرحله بعد، با واکاوی داده‌ها ویژگی‌ها و ابعاد مقوله‌ها پرورش داده شدند. در کدگذاری محوری، مقوله‌های جدا از هم در چارچوبی معنی‌دار در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و روابط میان آن‌ها، به ویژه رابطه مقوله محوری با سایر مقوله‌ها، مشخص می‌شود.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت شناختی مصاحبه شونده‌ها عبارتند از: تعداد ۴ نفر مرد (۲۰ درصد) و تعداد ۱۶ نفر زن (۸۰ درصد) و همچنین اکثریت اعضای نمونه معادل با ۷۵ درصد آنان در بازه سنی ۳۵ تا ۵۵ سال، از نظر میزان تحصیلات ۲۵ درصد با تحصیلات دکتری، ۶۰ درصد کارشناسی ارشد و ۱۵ درصد کارشناسی، از نظر سابقه کاری ۴۶ درصد با سابقه کاری بالای ۲۰ سال و ۵۴ درصد با سابقه کاری بین ۱۵ تا ۲۰ سال بوده‌اند.

مطابق جدول ۱ نتایج حاصل از کدگذاری باز داده‌های کیفی گردآوری شده با استفاده از ابزار مصاحبه تعداد ۴۲ کد باز را از میان ۳۹۸ مفهوم نشان دادند.

جدول ۱. نتایج حاصل از کدگذاری باز

کد باز	فراوانی	کد باز	فراوانی
مشارکت زنان	۱۰	تدوین محتوا	۷
برنامه‌ریزی آموزشی	۱۲	بومی سازی	۷
حمایت دولت	۱۰	کیفیت مناسب اطلاعات و محتوا	۸
شناسایی ظرفیت‌ها	۱۷	هماهنگی آموزش با نیاز جامعه	۵
تسهیل و تسریع در روند صدور مجوز	۶	استفاده از تجربیات زنان کارآفرین	۵
ارائه تسهیلات و تخصیص اعتبارات	۱۴	خلاصیت و نوآوری	۱۹
تقویت مهارت‌های زنان	۱۰	فرصت شناسی	۱۱
نیازسنجی	۱۳	ریسک پذیری	۹
توانمندسازی زنان	۲۱	استقلال طلبی	۱۱
آموزش	۳۳	اعتماد به نفس	۱۳
شبکه سازی	۱۴	مهارت‌های ارتباطی	۹
آموزش کاربردی و عملی	۸	مهارت‌های حرفه‌ای	۵
آموزش براساس یادگیری فعال	۵	مسئولیت پذیری	۴

جدول ۱. نتایج حاصل از کدگذاری باز

فرآوانی	کد باز	فرآوانی	کد باز
۵	خودباوری	۵	آموزش تجسمی
۱۷	توسعه فرهنگ کارآفرینی زنان	۳	الگوی سیب ^۱
۱۱	برگزاری سمینارها و همایش‌ها	۴	الگوی کب ^۲
۱۱	پرورش فرزندان کارآفرین	۳	ایجاد تیم‌های کاری و کارگروهی
۴	الزام قانونی برای تبعیت از استانداردهای بین‌المللی	۵	الگوی مشارکتی
۶	اصلاح برخی قوانین	۶	مهارت آموزشی
۵	وضع قوانین حمایتی برای زنان	۱۹	استانداردهای موفق بین‌المللی
۴	اجرای مقاله نامه‌ها	۴	آموزش مهارت‌های کارآفرینی

جدول ۲. نتایج حاصل از کدگذاری محوری

فرآوانی	کد باز	مقاله
۱۰	مشارکت زنان	پیش نیازهای آموزش کارآفرینی زنان
۱۲	برنامه‌ریزی آموزشی	
۱۰	حمایت دولت	
۱۷	شناسایی ظرفیت‌ها	
۶	تسهیل و تسریع در روند صدور مجوز	
۱۴	ارائه تسهیلات و تخصیص اعتبارات	
۱۰	تقویت مهارت‌های زنان	
۱۳	نیازسنجی	
۲۱	توانمندسازی زنان	
۳۳	آموزش	
۱۴	شبکه سازی	الگوهای آموزش کارآفرینی زنان
۸	آموزش کاربردی و عملی	
۵	آموزش بر اساس یادگیری فعال	
۵	آموزش تجسمی	
۳	الگوی سیب	
۴	الگوی کب	
۳	ایجاد تیم‌های کاری و کارگروهی	
۵	الگوی مشارکتی	
۶	مهارت آموزشی	
۱۹	استانداردهای موفق بین‌المللی	
۴	آموزش مهارت‌های کارآفرینی	ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان
۷	تدوین محتوا	
۷	بومی سازی	
۸	کیفیت مناسب اطلاعات و محتوا	
۵	هماهنگی آموزش با نیاز جامعه	
۵	استفاده از تجربیات زنان کارآفرین	

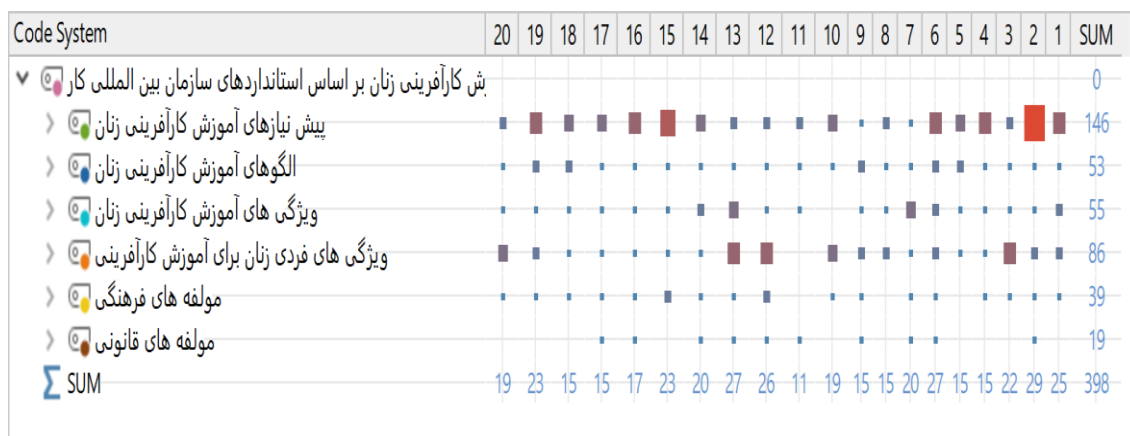
1 Start and Improve Your Business (SYIB)

2 Know About Business (KAB)

جدول ۲. نتایج حاصل از کدگذاری محوری

مقوله	کد باز	فراوانی
ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی	خلاقیت و نوآوری	۱۹
	فرصت شناسی	۱۱
	ریسک پذیری	۹
	استقلال طلبی	۱۱
	اعتماد به نفس	۱۳
	مهارت‌های ارتباطی	۹
	مهارت‌های حرفه‌ای	۵
	مسئولیت پذیری	۴
	خود باوری	۵
مؤلفه‌های فرهنگی	توسعه فرهنگ کارآفرینی زنان	۱۷
	برگزاری سمینارها و همایش‌ها	۱۱
	پرورش فرزندان کارآفرین	۱۱
	الزام قانونی برای تبعیت از استانداردهای بین‌المللی	۴
مؤلفه‌های قانونی	اصلاح برخی قوانین	۶
	وضع قوانین حمایتی برای زنان	۵
	اجرای مقابله نامه‌ها	۴

شکل ۱. تصویری کلی از نظرات مصاحبه‌شوندگان در مورد مقولات

در شکل ۱ ملاحظه می‌شود که از مجموع ۳۹۸ مفهوم، تعداد ۱۴۶ مفهوم مربوط به بعد "پیش نیازهای آموزش کارآفرینی زنان"، تعداد ۵۳ مفهوم مربوط به بعد "الگوهای آموزش کارآفرینی زنان"، تعداد ۵۵ مفهوم مربوط به بعد "ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان"، تعداد ۸۶ مفهوم مربوط به بعد "ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی"، تعداد ۳۹ مفهوم مربوط به بعد "مؤلفه‌های فرهنگی" و تعداد ۱۹ مفهوم مربوط به بعد "مؤلفه‌های قانونی" است.

تشریح «مقولات» بدست آمده

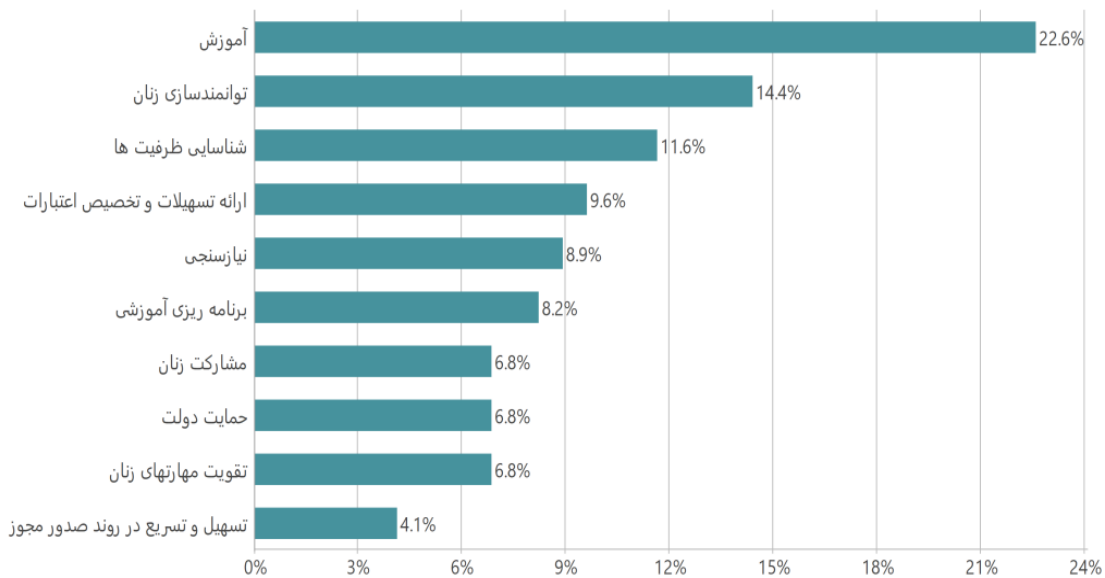
۱- پیش نیازهای آموزش کارآفرینی زنان

نتایج نشان داد که بعد پیش نیازها در الگوی آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای بین‌المللی سازمان کار شامل مؤلفه‌های جدول ۲ می‌باشد.

همان‌طور که در جدول ۲ و شکل ۲ ملاحظه می‌شود از مجموع ۱۴۶ مفهوم شناسایی شده در بُعد پیش‌نیازها، مولفه «آموزش» با تعداد ۳۳ مفهوم (۲۲/۶ درصد) بیشترین مولفه و «تسهیل و تسریع در روند صدور مجوز» با ۶ مفهوم (۴/۱۱ درصد) کمترین مفهوم را به خود اختصاص دادند.

جدول ۲. فراوانی مولفه‌های پیش‌نیازهای آموزش کارآفرینی زنان

مولفه	فراوانی	درصد
آموزش	۳۳	۲۲/۶۰
توانمندسازی زنان	۲۱	۱۴/۳۸
شناسایی ظرفیت‌ها	۱۷	۱۱/۶۴
ارائه تسهیلات و تخصیص اعتبارات	۱۴	۹/۵۹
نیازسنجی	۱۳	۸/۹۰
برنامه‌ریزی آموزشی	۱۲	۸/۲۲
مشارکت زنان	۱۰	۶/۸۵
حمایت دولت	۱۰	۶/۸۵
تقویت مهارت‌های زنان	۱۰	۶/۸۵
تسهیل و تسریع در روند صدور مجوز	۶	۴/۱۱
کل	۱۴۶	۱۰۰

شکل ۲. توزیع فراوانی مولفه‌های پیش‌نیازهای آموزش کارآفرینی زنان

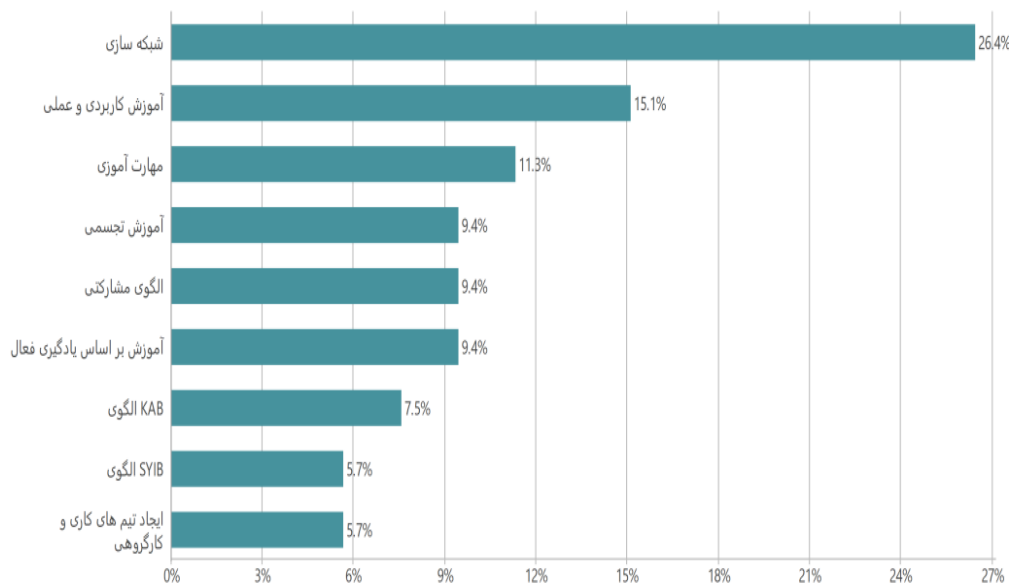
۲- روش‌های آموزش کارآفرینی زنان

نتایج نشان داد که بعد روش‌های آموزش در الگوی آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای بین‌المللی سازمان کار شامل مولفه‌های زیر می‌باشد:

جدول ۳. فراوانی مولفه‌های روش‌های آموزش کارآفرینی زنان

مولفه	فراوانی	درصد
شبکه‌سازی	۱۴	۲۶/۴۲
آموزش کاربردی و عملی	۸	۱۵/۰۹
مهارت آموزی	۶	۱۱/۳۲

آموزش تجسمی	۵	۹/۴۳
الگوی مشارکتی	۵	۹/۴۳
آموزش بر اساس یادگیری فعال	۵	۹/۴۳
الگوی کب	۵	۷/۵۵
الگوی سیب	۳	۵/۶۶
ایجاد تیم‌های کاری و کارگروهی	۳	۵/۶۶
کل	۵۳	۰۰.۱۰۰

شکل ۳. توزیع فراوانی مؤلفه‌های روش‌های آموزش کارآفرینی زنان

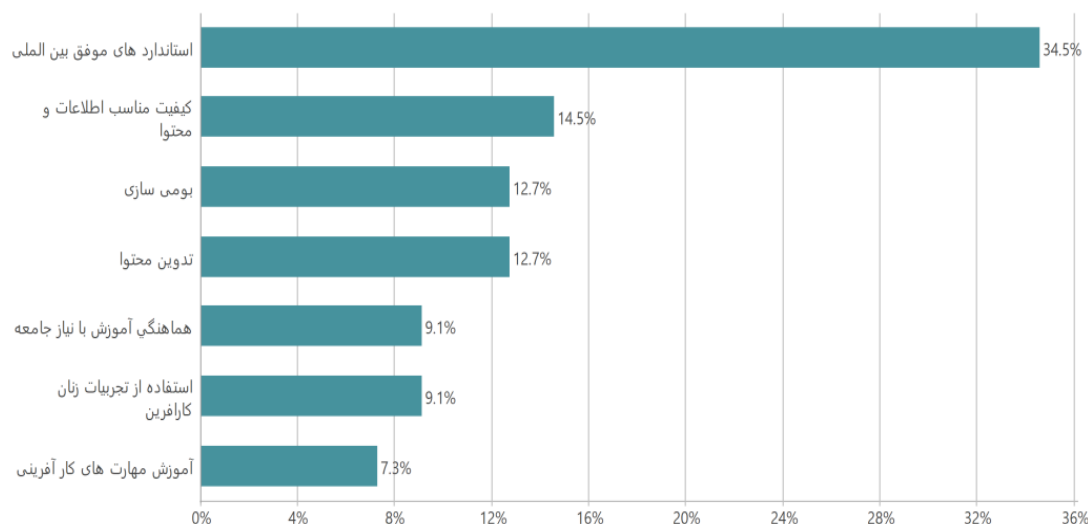
همان‌طور که در جدول ۳ و شکل ۳ ملاحظه می‌شود از مجموع ۵۳ مفهوم شناسایی شده در بعد روش‌های آموزش، با ۱۴ مفهوم (۲۶/۴۲ درصد) مربوط به مؤلفه «شبکه سازی» بالاترین تعداد و «ایجاد تیم‌های کاری و کارگروهی» با ۳ مفهوم (۶ درصد) کمترین تعداد مفهوم را داشتند.

۳- ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان

نتایج نشان داد که بعد ویژگی‌های آموزش در الگوی آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای بین‌المللی سازمان کار شامل مؤلفه‌های زیر می‌باشد:

جدول ۴. فراوانی مؤلفه‌های ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان

مؤلفه	فراوانی	درصد
استاندارد های موفق بین‌المللی	۱۹	۳۴/۵۵
کیفیت مناسب اطلاعات و محتوا	۸	۱۴/۵۵
بومی سازی	۷	۱۲/۷۳
تدوین محتوا	۷	۱۲/۷۳
هماهنگی آموزش با نیاز جامعه	۵	۹/۰۹
استفاده از تجربیات زنان کارآفرین	۵	۹/۰۹
آموزش مهارت‌های کار آفرینی	۴	۷/۲۷
کل	۵۵	۱۰۰

شکل ۴. توزیع فراوانی مولفه‌های ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان

با توجه به جدول ۴ و شکل ۴ ملاحظه می‌شود که از مجموع ۵۵ مفهوم شناسایی شده در بعد ویژگی‌های آموزش، مولفه «استانداردهای موفق بین‌المللی» با ۱۹ مفهوم (۳۴/۵ درصد) بیشترین تعداد و «آموزش مهارت‌های کارآفرینی» با ۴ مفهوم (۷ درصد) کمترین تعداد مفهوم را داشتند.

۴- ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی

نتایج نشان داد که بعد ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی در الگوی آموزش کارآفرینی زنان براساس استانداردهای بین‌المللی سازمان کار شامل مولفه‌های زیر می‌باشد:

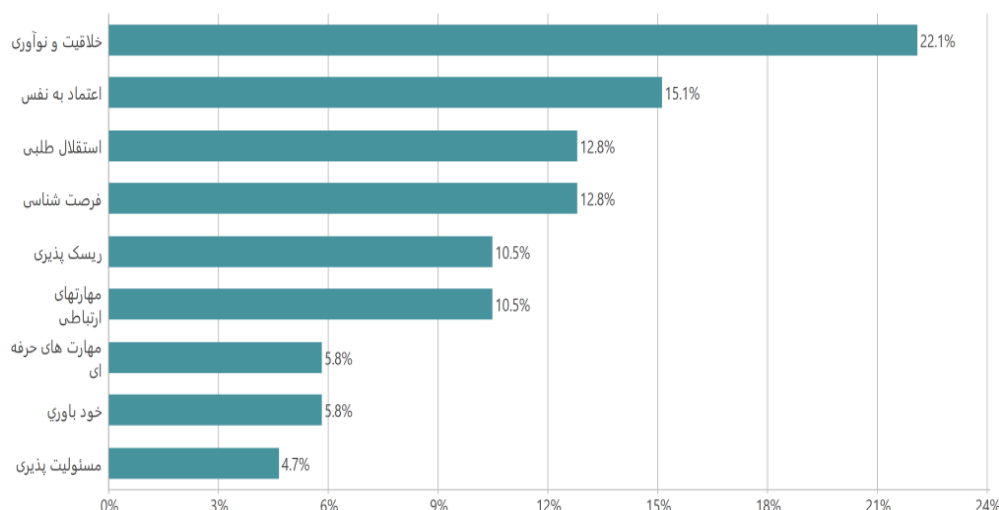
جدول ۵. فراوانی مولفه‌های ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی

مؤلفه	فراوانی	درصد
خلاقیت و نوآوری	۱۹	۲۳/۰۹
اعتماد به نفس	۱۳	۱۵/۱۲
استقلال طلبی	۱۱	۱۲/۷۹
فرصت شناسی	۱۱	۱۲/۷۹
ریسک پذیری	۹	۱۰/۴۷
مهارت‌های ارتباطی	۹	۱۰/۴۷
مهارت‌های حرفه‌ای	۵	۵/۸۱
خود باوری	۵	۵/۸۱
مسئولیت پذیری	۴	۴/۶۵
کل	۸۶	۱۰۰

با توجه به جدول ۵ و شکل ۵ ملاحظه می‌شود که از مجموع ۸۶ مفهوم شناسایی شده در بعد ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی، مولفه «خلاقیت و نوآوری» با ۱۹ مفهوم (۲۳/۰۹ درصد) بیشترین تعداد و مولفه «مسئولیت‌پذیری» با ۴ مفهوم (۴/۶۵ درصد) کمترین مفهوم را به خود اختصاص دادند.

۵- مولفه‌های فرهنگی

نتایج نشان داد که بعد فرهنگی در الگوی آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای بین‌المللی سازمان کار شامل مولفه‌های زیر می‌باشد:

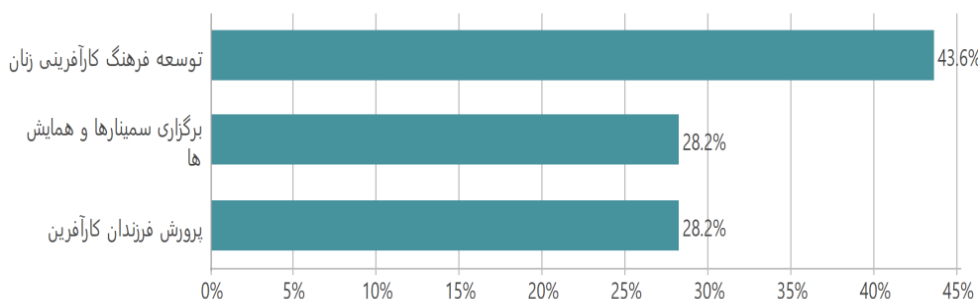

شکل ۵. توزیع فراوانی مؤلفه‌های ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی

جدول ۶. فراوانی مؤلفه‌های فرهنگی

مؤلفه	فراوانی	درصد
توسعه فرهنگ کارآفرینی زنان	۱۷	۴۳/۵۹
برگزاری سمینارها و همایش‌ها	۱۱	۲۸/۲۱
پرورش فرزندان کارآفرین	۱۱	۲۸/۲۱
کل	۳۹	۱۰۰

شکل ۶. توزیع فراوانی مؤلفه‌های فرهنگی

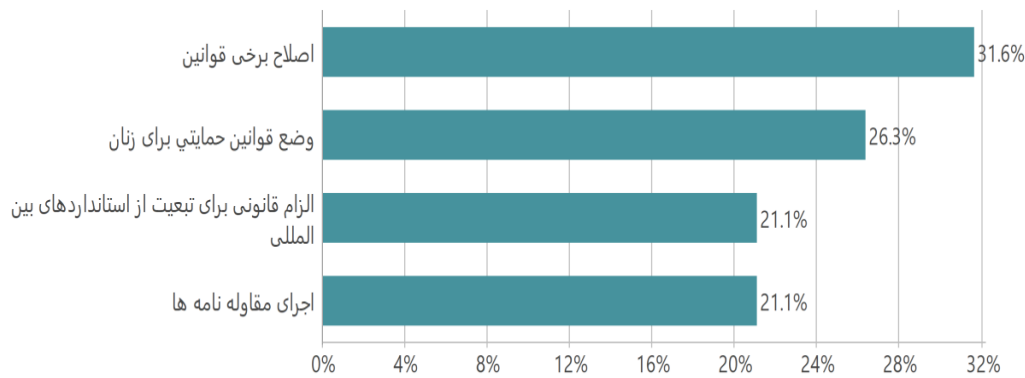
با توجه به جدول ۶ و شکل ۶، از مجموع ۳۹ مفهوم شناسایی شده در بعد فرهنگی، تعداد ۱۷ مفهوم (۴۳/۵۹ درصد) مربوط به مؤلفه توسعه فرهنگ کارآفرینی زنان، تعداد ۱۱ مفهوم (۲۸/۲۱ درصد) مربوط به مؤلفه برگزاری سمینارها و همایش‌ها و تعداد ۱۱ مفهوم (۲۸/۲۱ درصد) مربوط به مؤلفه پرورش فرزندان کارآفرین است.

۶- مؤلفه‌های قانونی

نتایج نشان داد که بعد قانونی در الگوی آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای بین‌المللی سازمان کار شامل مؤلفه‌های زیر می‌باشد:

جدول ۷. فراوانی مؤلفه‌های قانونی

مؤلفه	فراوانی	درصد
اصلاح برخی قوانین	۶	۳۱/۵۸
وضع قوانین حمایتی برای زنان	۵	۲۶/۳۲
الزام قانونی برای تبعیت از استانداردهای بین‌المللی	۴	۲۱/۰۵
اجرای مقابله نامه‌ها	۴	۲۱/۰۵
کل	۱۹	۱۰۰

شکل ۷. توزیع فراوانی مؤلفه‌های قانونی

با توجه به جدول ۷ و شکل ۷ ملاحظه می‌شود که از مجموع ۱۹ مفهوم شناسایی شده در بعد قانونی، مؤلفه اصلاح برخی قوانین «بیشترین تعداد مفهوم (۶ مفهوم - ۳۱/۵۸ درصد) و مؤلفه‌های «الزام قانونی برای تبعیت از استانداردهای بین‌المللی» و «اجرای مقابله نامه‌ها» با ۴ مفهوم (۲۱ درصد) دارای کمترین تعداد مفهوم بودند.

مدل مفهومی تحقیق

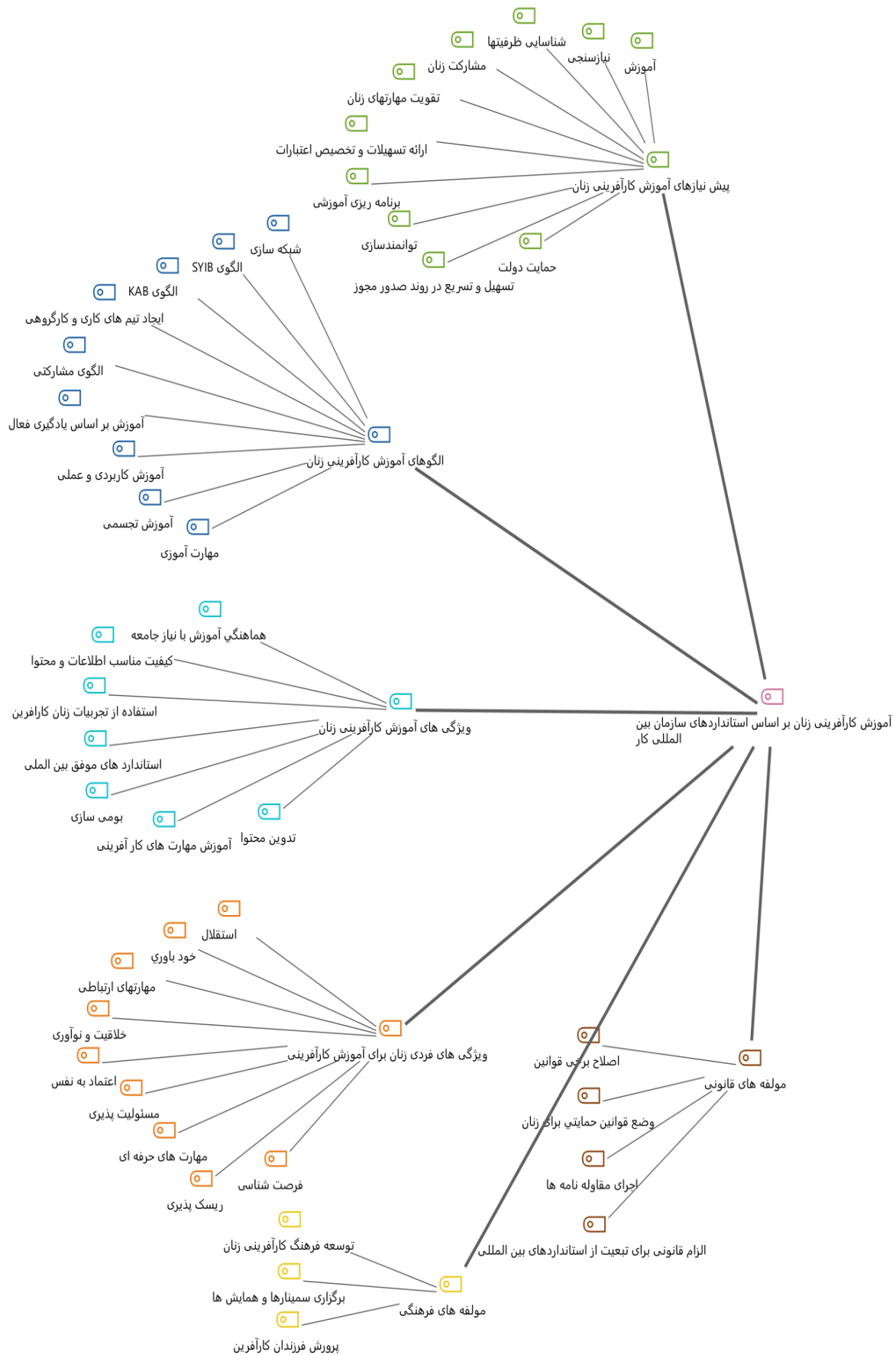
نتایج حاصل از مصاحبه‌ها به روش تحلیل محتوی مورد بررسی قرار گرفت و با شناسایی مؤلفه‌های آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار در ایران الگوی کیفی به صورت شکل ۸ ارائه شد.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش، به منظور شناسایی مؤلفه‌های آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار در ایران، با تعداد ۲۰ نفر از خبرگان حوزه کارآفرینی مصاحبه انجام شد. نتایج تحلیل‌های کیفی نشان داد که مدل آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار در ایران شامل شش بُعد است که عبارت بودند از: ویژگی‌های فردی زنان برای آموزش کارآفرینی، پیش‌نیازهای آموزش کارآفرینی زنان، ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان، روش‌های آموزش کارآفرینی زنان، مؤلفه‌های فرهنگی و مؤلفه‌های قانونی. تحلیل نتایج حاکی از این است که یکی از ابعاد مؤثر شناسایی شده در آموزش کارآفرینی زنان «پیش‌نیازهای آموزش کارآفرینی زنان» بوده که دربرگیرنده ۱۰ مؤلفه است. این پیش‌نیازها شامل: آموزش، توانمندسازی زنان، شناسایی ظرفیت‌ها، ارائه تسهیلات و تخصیص اعتبارات، نیازسنجی، برنامه ریزی آموزشی، مشارکت زنان، حمایت دولت، تقویت مهارت‌های زنان و تسهیل و تسریع در روند صدور مجوز است. پونام و میناکشی (Meenakshi, 2013 & Poonam) به این نتیجه دست یافتند که موسسات مالی باید از زنان کارآفرین حمایت کنند و برای سرمایه‌گذاری و تهیه سیستم اعتباری خرد و سازمانی به زنان کارآفرین در سطح محلی کمک‌های بیشتری ارائه دهند. اکثر سازمان‌ها و نهادهای کشور در آغاز راه کارآفرینی و آموزش کارآفرینی هستند؛ بنابراین لازم است تمام سازمان‌ها و نهادها با توجه به نوع رسالت خود و به صورت هدفمند پیش‌نیازهای آموزش کارآفرینی زنان را پیش‌بینی کنند.

همچنین، تحلیل نتایج نشان داد که بُعد دیگری که بر آموزش کارآفرینی زنان مؤثر است «روش‌های آموزش کارآفرینی زنان» بوده و شامل ۹ مؤلفه است. بر این اساس، روش‌های مناسب برای آموزش کارآفرینی بانوان شامل شبکه‌سازی، آموزش کاربردی و عملی، مهارت‌آموزی، آموزش تجسمی، الگوی مشارکتی، آموزش بر اساس یادگیری فعال، الگوی کب، الگوی سیب و ایجاد تیم‌های کاری و کارگروهی است. لازم به ذکر است که الگوی آموزش SYIB توسط سازمان بین‌المللی کار ارائه گردیده و در بیش از ۶۰ کشور در حال توسعه اجرا شده است. این برنامه یک برنامه آموزشی و مشاوره‌ای است که برای واحدهای آموزشی، پرورشی و کارآفرینان در واحدهای کوچک مانند واحدهای صنعتی، خدماتی و تجاری طراحی شده است.

نیل و شیخا (Neelam & Shikha, 2017) تاثیر آموزش کارآفرینی و روش‌های آن را بر توسعه کارآفرینی زنان تایید نمودند و اینکه اثربخشی روش‌های آموزش کارآفرینی می‌تواند در چالش‌های روبه‌رو برای خلق کسب و کار جدید کمک‌شایانی کنند. بنابراین، شاید بتوان چنین نتیجه گرفت که با توجه به سن و شرایط محیطی، ترکیبی از این روش‌ها برای آموزش کارآفرینی زنان مؤثرتر باشد. همچنین لازم است تا مطالعات و تحقیقات کافی انجام شود تا دانش به روز و کاربردی به کارآفرینان (بویژه زنان کارآفرین) منتقل گردد.

شکل ۸. الگوی آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای بین‌المللی سازمان کار در ایران

یافته‌های نشان داد که "ویژگی‌های آموزش کارآفرینی زنان" بر آموزش کارآفرینی زنان موثر بوده و دارای ۷ مؤلفه است. بنابراین آموزش کارآفرینی زنان باید با استفاده از استانداردهای موفق بین‌المللی، کیفیت مناسب اطلاعات و محتوا، بومی سازی، تدوین محتوا، هماهنگی آموزش با نیاز جامعه، استفاده از تجربیات زنان کارآفرین و آموزش مهارت‌های کارآفرینی صورت گیرد. نجفی هزارجریبی (Najafi Hezar Jaribi, 2020) داشتن شایستگی‌های اجرایی، کارآفرینی، علمی، حرفه‌ای و فردی را برای کارآفرینان لازم و ضروری دانسته است. لذا، از آنجا که شرکت کنندگان دوره‌های آموزشی مختلف از دانش، بینش و مهارت‌های مختلفی برخوردارند؛ بنابراین یک دوره آموزشی یکسان نمی‌تواند برای افراد و گروه‌های مختلف کارایی داشته باشد. از این رو، لازم است هر یک از برنامه‌های آموزشی کارآفرینی زنان با اهداف خاصی طراحی شوند. نکته مهم در این رابطه، گزینش مدرسان و آموزش دهندگان دوره‌های آموزشی است که باید دارای حداقل شاخص‌ها و شایستگی‌ها باشند. به‌طور مثال، او باید حداقل ریسک‌پذیری و خلاقیت را دارا باشد.

دیگر نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که «بعد ویژگی‌های فردی زنان» نیز آموزش کارآفرینی زنان تاثیرگذار بوده و دارای ۹ مؤلفه است. بنابراین، باید شخص موردنظر آموزش لازم را بگذراند تا از نظر ویژگی‌های شخصیتی دارای حداقل شایستگی‌ها و صفات باشد. از این رو، ویژگی‌های فردی مورد نیاز برای آموزش کارآفرینی شامل: خلاقیت، اعتماد به نفس، استقلال طلبی، فرصت‌شناسی، ریسک‌پذیری، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های حرفه‌ای، خودباوری، مسئولیت‌پذیری می‌باشد. اشنایدر (Schneider, 2017) ابعاد اصلی آموزش کارآفرینی زنان را شامل جهت‌گیری، استقلال و تعامل بین ریسک و مسئولیت می‌داند. گالی (Gali, 2016) و عمر و همکاران (Omar et al, 2015) نیز اعتماد به نفس پایین را در زنان مانعی برای رشد شغلی و اقتصادی بیان کرده‌اند. در این رابطه، یادآوری این نکته ضروری است که تنها داشتن انگیزه و علاقه موفقیت تضمین نمی‌کند و الزاماً افراد دارای انگیزه و علاقمند به مباحث کارآفرینی، کارآفرین نمی‌شوند. در غیر این صورت، باید تمام مدرسان و اساتید حوزه آموزش و کارآفرینی، خودشان کارآفرین باشند. بنابراین، در مورد زنان ایران این شرایط با توجه به عدم حمایت‌ها و ویژگی‌های آنها تشدید می‌شود.

تحلیل نتایج حاکی از آن است که بعد دیگر مؤثر بر آموزش کارآفرینی زنان «مؤلفه‌های فرهنگی آموزش کارآفرینی زنان» بوده و دارای سه مؤلفه: توسعه فرهنگ کارآفرینی زنان، برگزاری سمینارها و همایش‌ها و پرورش فرزندان کارآفرین است. باردواج (Bhardwaj, 2014) به این نتیجه رسید که ارتقاء فرهنگ کارآفرینی زنان نیاز به ارتقاء مهارت‌ها و قابلیت‌ها در زنان دارد که با آموزش میسر خواهد شد. رشد کارآفرینی زنان می‌تواند ابزاری برای رشد فرهنگی و اجتماعی گردد. ماسینده و همکاران (Masinde et al, 2017) تأثیرات جنسیتی بین زنان بزرگسال را بر شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی، ماهیت شرکت و کارآفرینی معنی‌دار دانستند. بنابراین ملاحظات فرهنگی و رعایت فرهنگ هر منطقه برای طراحی آموزش کارآفرینی زنان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا در برخی مناطق، اعتقادات و آداب و رسوم ویژه‌ای دارند که می‌تواند چالش‌های غیرقابل پیش‌بینی را ایجاد کند.

نتایج تحلیل نشان داد که «مؤلفه‌های حقوقی آموزش کارآفرینی زنان» بعد دیگر مؤثر بر آموزش کارآفرینی زنان است که چهار مؤلفه: اصلاح برخی قوانین، وضع قوانین حمایتی برای زنان، الزام قانونی برای تبعیت از استانداردهای بین‌المللی و اجرای مقاله‌نامه‌ها شامل می‌شود. گالی (Gali, 2016) محدودیت‌های قانونی در حقوق خانواده و عدم وجود نهادهای حقوقی دولتی یا خصوصی را از جمله چالش‌های پیش‌روی زنان کارآفرین عنوان نمود. قوانین و مقررات کشورهای در حال توسعه عمدتاً با الگوبرداری از قوانین کشورهای توسعه یافته تنظیم می‌شود. بنابراین، فرهنگ اجتماعی در زمینه‌های مختلف با تنظیم قوانین و مقررات سازگاری ندارد و لازم است تنظیم و تصویب قوانین همزمان با فرهنگ سازی صورت گیرد.

پیشنهادات کاربردی

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، برای بهبود آموزش کارآفرینی زنان بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار پیشنهاد می‌شود که: از تجربیات زنان کارآفرین در شناسایی پیش‌نیازهای آموزش کارآفرینی، بکارگیری روش‌های آموزشی و ویژگی‌های مورد نیاز کارآفرینان زن و ... استفاده گردد (جدول ۲)؛

با تسهیل و تسریع روند صدور مجوزهای لازم برای برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی زنان می‌توان به توسعه و بهبود آن کمک کرد (جدول ۲)؛

دولت با حمایت مادی، معنوی و معافیت‌های مالیاتی، بیشتر از گذشته خلاقیت و نوآوری زنان کارآفرین را شکوفا کند؛ زیرا زنان در حوزه کارآفرینی با چالش‌های بسیاری روبه‌رو هستند که فرهنگ سازی و اصلاح برخی از قوانین دست و پاگیر باعث بهبود نگاه جنسیتی در زمینه‌های اقتصادی کارآفرینی می‌گردد (جدول ۲)؛

آموزش کارآفرینی در برنامه درسی مدارس و موسسات آموزشی قرار گیرد تا خلاقیت در این زمینه از سنین پایین پرورش داده شود (جدول ۳)؛ ارگان‌های مربوطه، برنامه‌ریزی مناسبی برای آموزش کارآفرینی زنان مطابق با استانداردهای سازمان بین‌المللی کار (ILO) انجام دهند (جدول ۴)؛

دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی، زنانی را که دارای خصوصیات کارآفرینی هستند (از جمله ریسک‌پذیری، خلاقیت و نوآوری و موارد دیگر) شناسایی کرده و شرایط را برای آن‌ها مهیا نمایند تا برای حرکت در مسیر کارآفرینی ترغیب شوند (جدول ۵)؛

سازمان‌ها و نهادهای مربوطه، ملزم به ارائه تسهیلات لازم و تخصیص اعتبار کافی برای ارتقاء سطح آموزش کارآفرینی زنان مطابق با استانداردهای سازمان بین‌المللی کار (ILO) شوند (جدول ۵)؛

با معرفی زنان کارآفرین در جشنواره‌های کارآفرینی از طریق رسانه‌های جمعی و یا برگزاری رویدادها، سمینارها و همایش‌ها شرایط آشنایی و پیوند کارآفرینان با یکدیگر و با سیاستگذاران برای شبکه‌سازی را فراهم آورد (جدول ۶)؛

محتوا در دوره‌های آموزش کارآفرینی زنان مطابق با استانداردهای موفق بین‌المللی طراحی شده و دارای کیفیت مناسب باشند (جدول ۶)؛ دوره‌های آموزش کارآفرینی زنان مطابق با فرهنگ و آداب و رسوم هر قوم و منطقه‌ای طراحی گردد و برای هر منطقه از کشور بومی سازی شود (جدول ۶)؛

از طریق تهیه برنامه‌های مناسب، رسانه‌ها به فرهنگ سازی برای زنان کارآفرین بپردازند، تا زمینه‌های لازم برای توسعه آموزش کارآفرینی زنان فراهم گردد (جدول ۶)؛

نهادها و سازمان‌های مربوطه الزامات قانونی را برای رعایت استانداردهای بین‌المللی و اجرای پروتکل‌ها در نظر بگیرند (جدول ۷)؛ با شهرداری‌ها در سرای محله و خانه کارآفرینان و معرفی زنان کارآفرین در محله‌های شهری و امکان برخورداری زنان کارآفرین از مشاوران متخصص، مشاوره موسسات و انجمن‌های تخصصی، تجاری و صنفی مشارکت گردد (جدول ۷)؛

فعالیت زنان در اتاق‌های بازرگانی سازماندهی شود؛ تا پیشنهادهای کاربردی به دولت و مجلس در خصوص توانمندسازی بانوان و فرصت‌های کسب و کار برای آن‌ها ارائه شود (جدول ۷)؛

کمپین‌های اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی در حوزه فرصت‌های شغلی برابر برای زنان تشکیل گردد (جدول ۷).

References

- Alaei, A. (2014). Investigating the components affecting entrepreneurship and its cultivation methods in the Ministry of Cooperatives, Labor and Social Welfare. *Social, Economic, Scientific and Cultural Monthly of Labor and Society*, No. 167, pp. 47-59.
- Bhardwaj, B. (2014). Impact of education and training on performance of women entrepreneurs: A study in emerging market context. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 6(1); DOI: 10.1108/JEEE-05-2013-0014.
- Cho, Y. & Lee, J. H. (2018). Entrepreneurial orientation, entrepreneurial education and performance. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 12. 10.1108/APJIE-05-2018-0028.
- Fadaei, S., Niaz Azari, K., Taqvaei Yazdi, M. (2017). Provide a model for creating an entrepreneurial university based on foresight and science production techniques in the education system. *Journal of New Approach in Educational Management*, 8 (32), 1-18. [in Persian]
- Gali, R. (2016). Status of Women Entrepreneurship in INDIA. *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*. 5. 214-225.
- Gharamaleki, H. (2019). The situation of women in the world and their role in the global economy. taken from: <https://www.trt.net.tr/persian/thlyl-w-gzrsh/2015/03/11/wd-yt-znn-dr-jhn-w-nqsh-anh-dr-qtsd-jhny-259016>
- Gorman, G., Hanlon, D., & King, W. (1997). Some research perspectives on entrepreneurship education, enterprise education and education for small business management: A ten-year literature review. *International Small Business Journal*, 15, 56-77. doi:10.1177/0266242697153004
- Hejazi, A., grandson, I., Abdul R., Behrangi, M. R., Zeinabadi, H. R. (1394). Identifying the factors influencing the development programs of entrepreneurship education in the Iranian higher education system (a framework for implementation and evaluation planning). *Journal of New Approach in Educational Management*, 6 (21), 229-242. [in Persian]

9. Masinde, J. & Nassiuma, B. & Nangulu, A. (2017). Differential Effects of Gender Groups on Entrepreneurship in a Developing Country Context. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*. 5. 10.15640/jsbed.v5n2a8.
10. Momayez, A., Ghasemi, S. A., & Ghasemi, S. F. (2013), "Investigating Factors Affecting Women's Entrepreneurship Development", *Technology Growth. Quarterly Journal of Parks and Growth Centers*, Vol. 9, No. 35. [in Persian]
11. Movahedi, R., and SuleimaniyanBroujeni, J. (2016), "Investigating Effective Educational Practices in the Entrepreneurship Development of Rural Women". *Journal of Entrepreneurship Strategies in Agriculture*, Vol. 3, No. 6. [in Persian]
12. Najafi Hezar Jaribi, H. (1399). Exploring the competencies of educational entrepreneurs. *Journal of New Approach in Educational Management*, 11 (41), 68-95. [in Persian]
13. Neumeyer, X. & Corbett, A. (2017). Entrepreneurial Ecosystems: Weak Metaphor or Genuine Concept?. 10.1108/S1048-473620170000027005.
14. Omar, N. A. & Nazri, M. Az. & Aniza, C. (2015). Entrepreneurial Training of Low-Income Women Micro Enterprises in the Service Sector in Malaysia: Understanding the Problems and Challenges. *Journal of Social and Development Sciences*. 5. 245-257.
15. Panda, S. (2018). Constraints faced by women entrepreneurs in developing countries: review and ranking. *Gender in Management: An International Journal*. 33. 10.1108/GM-01-2017-0003.
16. Poonam K., Meenakshi Sh. (2013). Women Entrepreneurship Education Need for Today. *Apeejay-Journal of Management Sciences and Technology (AJMST)*, 1 (1), 47.
17. RahmanianKooshkaki, M., Chizari, M., Abbasi, E. (2016). Analysis of Barriers to Entrepreneurship Education in Agricultural Applied Science Education Centers. *Scientific-Research Quarterly New Approach in Educational Management*, 7 (26), 112-132. [in Persian]
18. Roshania, D.; KhademiShahrivar & Qouti, S. (2014). Challenges and Social Barriers to Women's Entrepreneurship. *Social, Economic, Scientific and Cultural Monthly of Labor and Society*, No. 188, pp. 64-74
19. SafariDashtaki, M., Selajgeh, S. (2018). Investigating the relationship between cultural dimensions of Hofstede with the formation of policy networks in the public entrepreneurship education system of Iran. *Scientific-Research Quarterly New Approach in Educational Management*, 9 (36), 1-26. [in Persian]
20. Schneider, K. (2017). Promoting the Entrepreneurial Success of Women Entrepreneurs through Education and Training. *Science Journal of Education, Science Journal of Education* . DOI:10.11648/j.sjedu.20170502.13.
21. Sengupta, S. & Sahay, A. & Croce, F. (2018). Conceptualizing social entrepreneurship in the context of emerging economies: an integrative review of past research from BRIICS. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 14. 771-803. 10.1007/s11365-017-0483-2.
22. Yarmohammadzadeh, P., Mahdiun, R., Gholipour, S. (2019). Identifying the factors influencing the promotion of entrepreneurial culture in vocational, technical and vocational schools: Combined approach. *Scientific-Research Quarterly New Approach in Educational Management*, 10 (38), 35-56. [in Persian]
23. Yasoori, M, Emami, F, Moradi, M. (2014). Rural Women and Entrepreneurship (Case Study of Rural Women in Qasemabad Sofla, Rudsar). *National Conference on Women and Sustainable Rural Development*, Ministry of Science, Research and Technology, Ferdowsi University of Mashhad. [in Persian]